

ODNOS POVEĆANJA TURISTIČKE POSEĆENOSTI I ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE U PLANINSKIM MESTIMA ZLATIBORSKOG OKRUGA

RELATIONSHIP INCREASE TRAFFIC TOURISTS AND ENVIROMENT IN SPAS ZLATIBOR DISTRICT

Brankica Todorović,

Ekonomska škola, Trg Svetog Save br.6, Užice, Srbija,

Telefon: 031518077, Fax: 031518077,

E – mail: bdanica@neobee.net

Sažetak

Zlatiborski okrug raspolaže sa obijem prirodnih lepota koje su za turiste atrakcija. Planinska mesta zauzimaju posebno mesto u turističkoj ponudi Zlatiborskog okruga jer se broj domaćih i stranih turista iz godine u godinu povećava. Rad se bavi analizom: 1. ekonomske valorizacije prirodnih potencijala za razvoj turizma planinskih mesta Zlatiborskog okruga sa akcentom na najposećenija planinska mesta; 2. očuvanjem geo-potencijala životne sredine u uslovima porasta broja turista, kao i merama za njeno unapređenje. Cilj analize je ukazivanje na značaj ekonomskog efekta turizma ali i potrebu razvoja turizma u okviru održivog i ekoturizma.

Ključne reči: planinska mesta, ekonomska valorizacija, zaštita životne sredine

Summary

Zlatibor District has both the natural beauty of the attractions for tourists. Mountain resorts have a special place in the tourist offer of Zlatibor region because the number of domestic and foreign tourists from year to year. The paper examines: 1. economic valorization of natural resources for tourism development of mountain Zlatibor region with emphasis on the most visited mountain resorts; 2. preservation potential of geo-environmental conditions in the increasing number of tourists, as well as measures for its improvement. The aim of the analysis focused on the importance of the economic effect of tourism and the need to develop tourism in the sustainable and eco-tourism.

Key words: mountain resorts, economic evaluation, environmental protection

1. UVOD

Materijalna osnova turističke destinacije se sastoji od prirodne i materijalne komponente¹.

Prirodna i materijalna komponenta u turizmu sačinjavaju turistički potencijal, odnosno utiču na kretanje, boravak i turističku potrošnju.

Postavlja se pitanje da li prirodna ili materijalna komponenta doprinosi povećanju broja turista odnosno da li je odnos između ove dve komponente saglasan i podjednako doprinosi razvoju turizma.

Planina Tara je primer turističke destinacije na kojoj se razvoj turizma bazira na prirodnim turističkim motivima dok antropogeni elementi predstavljaju komplementarne turističke motive (od kojih bi veću važnost imala infrastruktura).

¹Materijalna komponenta: saobraćajne veze i saobraćajna infrastruktura, razvoj tržišta i imidž destinacije, smeštajni kapaciteti, komunalna infrastruktura, institucionalnu infrastruktura i njena organizacija i kvalifikovani ljudski resursi. WTO, Tourism 2020 Vision, str.24

Na planini Zlatibor turistički potencijal se zasniva na prirodnoj i materijalnoj komponenti. Obe planine raspolažu sa svojim komparativnim prednostima i turističkim proizvodima koje privlače turiste tako da je potrebno sagledati promene u turističkoj posećenosti koje pokazuju u kojem meri su se ekonomski valorizovali prirodni potencijali turističkih destinacija.

Pored ekonomskog efekta, za razvoj turizma i privredni razvoj je važno sačuvati životnu sredinu. Povećanje broja turista ne sme dovesti do nerešenog problema odlaganja otpada, zagađivanja vode, vazduha.

Razvojem turizma i njegovom materijalizacijom mora se voditi računa i o ekologiji i razvoju turizma kao održivom razvoju. U tom smislu određenim projektima na nivou regiona ali i na samim planinama potrebno je podstaći zaštitu sredine i razvoj turizma, kao i unaprediti ove dve oblasti koje su međusobno povezane i predstavljaju važan preduslov ukupnog regionalnog i privrednog razvoja.

2. TURISTIČKA POSEĆENOST ZLATIBORA I TARE

Smeštajni kapaciteti u Zlatiborskom okrugu čine 20% kategorisanih ležajeva u RS. Najveći broj ležajeva, a samim tim i najveći broj objekata, lociran je na planini Zlatibor, zatim slede opštine Bajina Bašta (najveći broj ležajeva se nalazi na Tari), Užice i Zlatar, a daleko iza ovih opština se nalaze opštine Prijepolje, Priboj, Kosjerić, Požega, Arilje i Sjenica.

Analiza ekonomske valorizacije prirodnih potencijala za razvoj turizma u planinskim mestima Zlatiborskog okruga je vezana za dve najposećenije planine: Zlatibor i Taru.

Za potrebe komparacije posećenosti ove dve planine uzete se dve godine: jedna krajem prošlog veka: (1999.) i druga: (2010.)¹.

2.1. Analiza turističke posećenosti na planinama

Podaci o dolascima i noćenju turista na Zlatiboru i Tari u 1999. godini su dati u tabeli 1.

Tabela 1: Dolasci i broj noćenja turista na Zlatiboru i Tari u 1999. godini

Planina	Broj turista			Broj noćenja		
	domaći turisti	strani turisti	ukupno	domaći turisti	strani turisti	ukupno
Zlatibor	50.580	769	51.349	302.664	2.732	305.396
Tara	70.710	2.906	73.616	432.748	11.861	444.609

Izvor: Statistički godišnjak za 2000. godinu-RZS

U 1999. godini posećenija planina je Zlatibor u odnosu na Taru. U ukupnom broju turista na jednog turista koji poseti Taru dolaze 2,38 turista koji posete Zlatibor. U kategoriji dolazaka turista na jedan dolazak na Taru ostvari se 1,76 dolazaka na Zlatibor.

Podaci o dolascima i noćenju turista na Zlatiboru i Tari u 2010. godini su dati u tabeli 2.

¹Analizom nije isključen period posmatranja između navednih godina (1999.-2010.), jer se u celokupnom periodu posmatranja povećava turistička posećenost a izabrane dve godine služe da se uoče razmere tog povećanja.

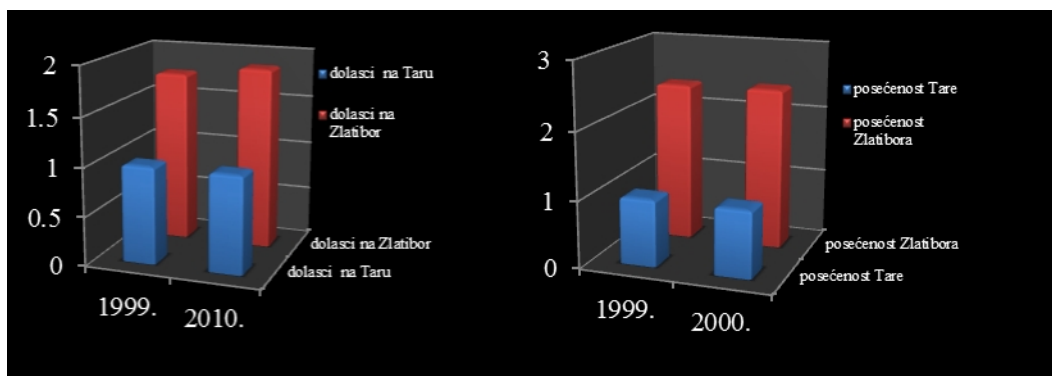
Tabela 2: Dolasci i broj noćenja turista na Zlatiboru i Tari u 2010.godini

Planina	Broj turista			Broj noćenja		
	domaći turisti	strani turisti	ukupno	domaći turisti	strani turisti	ukupno
Zlatibor	88.039	16.785	104.824	352.583	51.641	404.224
Tara	46.589	4.418	51.007	158.920	1.840	160.760

Izvor: Statistički godišnjak za 2011.godinu-RZS

U 2010.godini je, takođe, bila posećenija planina Zlatibor. Srazmere u broju turista pokazuju da se u odnosu na 1999.godinu na jednog turista koji poseti Taru dolaze 2,4 turista koji posete Zlatibor, a u kategoriji dolazaka turista na jedan dolazak turista na Taru se ostvari 1,86 dolazaka na Zlatibor. To znači da su srazmere zadržane kao i u 1999.godini, sa neznatnim povećanjem u korist Zlatibora.

Navedeni odnosi u posećenosti planina u kategoriji dolazaka i noćenja turista u 1999. i 2010.godini su dati na grafiku 1.

Grafik 1. Odnos dolazaka i posećenosti Zlatibora i Tare u 1999. i 2010.godine

2.2. Analiza učešća domaćih i stranih turista na posmatranim planinama

Analiza 2.1. je pokazala da se broj stranih i domaćih turista na Zlatiboru i Tari povećao u posmatranom periodu. Ako se posmatra učešće stranih i domaćih turista u ukupnom broju turista u posmatranim godinama uočavaju se određene promene prikazane u tabeli 3 i tabeli 4.

Tabela 3: Učešće domaćih i stranih turista u dolascima i noćenjima turista na Zlatiboru i Tari u 1999.godini

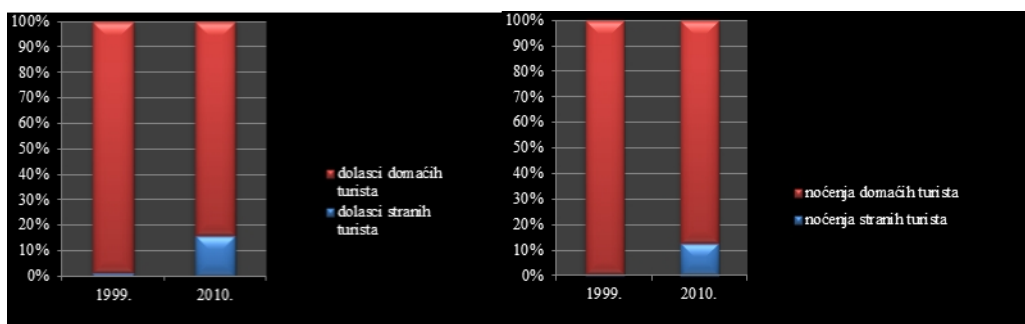
Planina	Učešće u dolascima turista (%)		Učešće u noćenjima turista (%)	
	domaći turisti	strani turisti	domaći turisti	strani turisti
Zlatibor	98,5	1,5	99,11	0,89
Tara	97,33	2,67	99,84	0,16

U 1999.godini je bilo veće procentualno učešće stranih turista u ukupnom broju turista na Tari nego na Zlatiboru. U kategoriji noćenja turista je veće procentualno učešće na planini Zlatibor, iako je u obe kategorije zanemarljivo malo učešće stranih turista u odnosu na domaće turiste.

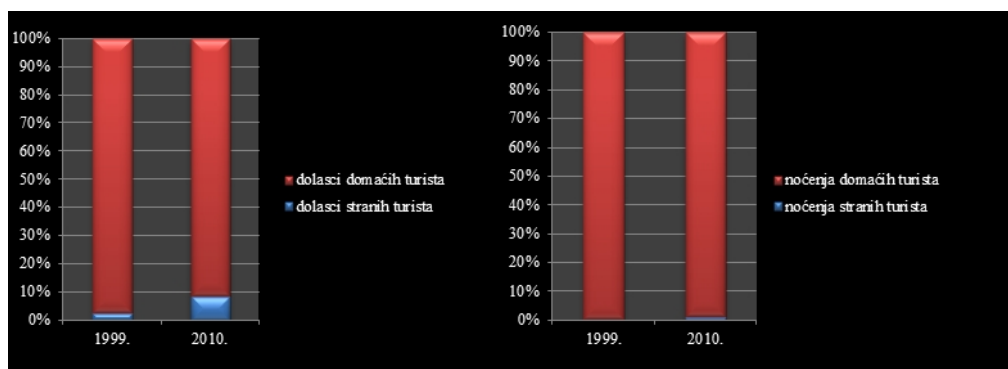
Tabela 4: Učešće domaćih i stranih turista u dolascima i noćenjima turista na Zlatiboru i Tari u 2010.godini

Planina	Učešće u dolascima turista (%)		Učešće u noćenjima turista (%)	
	domaći turisti	strani turisti	domaći turisti	strani turisti
Zlatibor	84	16	87,22	12,78
Tara	91,34	8,66	98,86	1,14

U 2010.godini dolazi do izrazite promene odnosa učešća domaćih i stranih turista u ukupnom broju turista. Generalno, na obe planine se povećava učešće stranih turista, s tim što je to izraženije na Zlatiboru. Najveća, pozitivna promena je zabeležena u kategoriji dolasci stranih turista gde se učešće od 1,5% povećalo na 16% i noćenja stranih turista sa 0,89% na 12,78%. Najmanja promena je ostvarena na Tari u kategoriji noćenja stranih turista gde se udeo sa 0,16% povećao na 1,14% (izrazija je promena stranih turista u dolascima sa 2,67% na 8,66%). Navedena povećanja broja stranih turista prikazana su na grafiku 2 za planinu Zlatibor i na grafiku 3 za planinu Taru.

Grafik 2: Učešće domaćih i stranih turista u dolascima i noćenjima turista u 1999.i 2010.godini na Zlatiboru

Grafik 3: Učešće domaćih i stranih turista u dolascima i noćenjima turista u 1999.i 2010.godini na Tari

3.ODNOS ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE I RAZVOJA TURIZMA

Analiza turističke posećenosti planinskih mesta Zlatiborskog okruga pokazala je povećanje broja turista. Planinska mesta ovog okruga učestvuju u ukupnoj posećenosti planinskih mesta u 2010.godini sa 31,79%.Navedeni porast ne treba da se ostvaruje na štetu životne sredine.

Zlatiborska oblast pripada kategoriji Područja sa veoma kvalitetnom životnom sredinom (područja zaštićenih prirodnih dobara, područja zaštićena međunarodnim konvencijama, planinski vrhovi, vodotoci I klase) u kojima dominiraju pozitivni uticaji na čoveka i živi svet. Značajno prirodno bogatstvo je Nacionalni park "Tara" koji je sa još četiri nacionalna parka u RS deo Evropske federacije nacionalnih parkova-EUROPARC. Pored Pančičeve omorike i pančičevog skakavca, ova planina je stanište¹ za 53 vrste sisara, 153 vrste ptica, medveda, srna, divokoza, retkih vrste ptica: sivi soko, suri orao, veliki tetreb, orao zmijar i dr. Tara je neistražena planina sa pravim bogatstvom mirisnih šuma, trećinom flore Srbije sa oko 1.000 različitih biljaka, biserno čiste vode sa 37 vrsta riba, gde šume pokrivaju 80% teritorije.

Park prirode "Golija" je rezervat biosfere, a za Park Prirode "Zlatibor", koji pokriva teritoriju grada Užica, kao i opština Čajetina i Nova Varoš, pokrenut je postupak donošenja akta o zaštiti. Zaštićeno prirodno dobro od izuzetnog značaja (I kategorija)-Specijalni rezervat prirode "Uvac" stanište je za 104 vrste ptica, među kojima je najznačajniji beloglavi sup.

Na listi i se nalaze i više strogih prirodnih rezervata, a za još nekoliko predela izuzetnih odlika su pokrenuti postupci donošenja akta o zaštiti.

Imajući u vidu navedena prirodna bogatstva potrebno je na odgovarajući način ih čuvati i omogućiti turistima da uživaju u njihovim lepotama.

Zaštita životne sredine je u funkciji održivog razvoja turizma. Takođe, važi i obrnuta relacija u odnosu: održivim razvojem turizma se čuva životna sredina i doprinosi se koristima za buduće generacije.

razvoj turizma↔zaštita životne sredine

Razvoj turizma može da bude jedan od pokretača privrednog razvoja Zlatiborskog okruga imajući u vidu raspoložive prirodne potencijale i mogućnosti za njegovu valorizaciju. Ako se posmatra turistička ponuda planinskih mesta Zlatiborskog okruga, kao što je već istaknuto, izdvaja se Zlatibor kao najpoznatiji turistički centar u Srbiji. Pored svih blagodati planinskog turizma, ova planina pruža mogućnost i za zdravstveni turizam (Specijalna bolnica "Čigota"); poslovni turizam gde su Zlatiborski hoteli mesto održavanja velikog broja stručnih skupova; zatim postoji mogućnost bavljenja sportom i rekreacijom, kao i pogodnost za skijanje ski-centara Tornik. Zlatar je planina sa novim skijaškim terenima i draguljem prirode Zlatarskim jezerom. Na Zlataru se nalazi "Zavod za prevenciju, lečenje i rehabilitaciju kardiovaskularnih oboljenja".

Tara je dobro mesto za organizovanje poslovnog turizma, sa izuzetno opremljenim hotelima, kongresnim salama koje su idealne za organizovanje seminara; reka Drina pruža odlične uslove za prireme i rekreaciju plivača, jedriličara, lov i ribolov.

Sa ekonomskog aspekta porast turističke posećenosti donosi koristi za planinska mesta a i za čitav region. Doprinosi povećanju zaposlenosti u oblasti turizma, povećava učešće u strukturi BDP i utiče pozitivno na stanje u platnom bilansu.

¹ detaljnije videti: <http://www.nptara.rs/priroda>

4. RAZVOJ TURISTIČKE PONUDE PLANISKIH MESTA U SKLADU SA OČUVANJEM ŽIVOTNE SREDINE I ODRŽIVIM RAZVOJEM

Turizam je u savremenim uslovima postao pretnja za zaštićenu sredinu ali i za ostala prirodna dobra. Organizacija turizma u zaštićenim prirodnim dobrima predstavlja važan zadatak jer se kao aktivnost bitno razlikuje u poređenju sa drugim destinacijama.

Razvoj turizma je znatno više nego kod drugih delatnosti uslovljen kvalitetom životne sredine, jer se stepen očuvanosti i atraktivnosti životne sredine neposredno odražava na mogućnosti za razvoj turizma na datom području.

Da bi se objedinila oblast turizma, ekologije i regionalnog i privrednog razvoja važno je podstaći eko-inovacije.

Eko-inovacije obuhvataju nove proizvodne procese, nove proizvode, nove usluge, nove metode upravljanja poslovanjem, čija će upotreba ili primena sprečiti ili značajno smanjiti rizik po okolinu, zagađenje ili neki drugi negativan uticaj upotrebe resursa.

Eko-inovacija nalazi svoje mesto u oblasti turizma, odnosno u potrebi da se sa povećanjem turističke posećenosti ne naruši prirodna očuvanost područja, da se područje ne zagađi i ne uništi za buduće generacije.

Primena eko-inovacije u turizmu može da se veže za razvoj turizma baziranog na aktivnostima (TBA). Ovaj vid turizma bi omogućio adrenalinski doživljaj boravka u prirodno atraktivnim zonama. Na ovaj način bi se turistima prezentovale atraktivnosti prirodne sredine za šta je potrebna infrastruktura kao podrška ovim aktivnostima.

Turizam baziran na aktivnostima se odnosi na: planinarenje; pešačenje; biciklizam; spust, splavarenje i rafting; jahanje; lov; ribolov; paraglajding; zimske aktivnosti.

Zdrava životna sredina je prirodni resurs koji treba očuvati i unaprediti i kao takva će predstavljati podršku eko-inovacijama. U oblasti životne sredine je potrebno uvesti evropsku regulativu, standarde i ponašanje.

Na nivou okruga i opština odgovarajućim projektima mora se zaštititi životna sredina. Projektima se identifikuju područja koja su potencijalno ugrožena ili čije inicijalne vrednostima treba da sačuvamo. Međutim, pored projekata važna je i svest turista ali i lokalnog stanovništva o potrebi očuvanja prirodnih vrednosti kojima raspolažemo.

Zaštiti životne sredine, razvoju turizma i ravnomernom regionalnom razvoju doprinosi i Slap baza podataka. Ova baza sadrži pregled ključnih opštinskih infrastrukturnih projekata u Srbiji. Projektima se uspostavlja veza između prostornog planiranja, same izgradnje i procene uticaja na životnu sredinu.

Jedna od komponenti modela za rangiranje i selekciju kapitalnih projekata na nivou regiona je i uticaj na životnu sredinu. U zavisnosti od ovog kriterijuma projektu se dodeljuje 0 poena (neutralan uticaj), 30 (unapređuje životnu sredinu) i 50 (znatno unapređuje životnu sredinu).

Kontinuiranom zaštitom životne sredine i sprovođenjem projekata u ovoj oblasti doprinosi se koristima za svakodnevni život stanovnika ali se podržava i razvoj turizma.

Navedeni su neki od projekata zaštite životne sredine i razvoja turizma u Zlatiborskoj oblasti.

Tabela 5: Pregled projekata zaštite životne sredine i turizma

naziv projekta	čime se bavi projekat
Regionalna sanitarna deponija "Duboko"	-deponija čvrstog komunalnog otpada i pokriva grad Užice, i opštine: Arilje, Bajina Bašta, Kosjerić, Požega i Čajetina -deponija će vršiti kako separaciju tako i reciklažu otpada
Generalni projekat sakupljanja, odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda naselja grada Užice (urađena Studija za projektno finansiranje)	-na teritoriji oblasti trenutno ne postoji nijedno postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda tako da će se navedenim projektom krenuti ka realizaciji
Regionalna sanitarna deponija "Banjica"	-planirana za 4 opštine Zlatiborske oblasti: Nova Varoš, Priboj, Prijepolje i Sjenica.
Realizacija projekata sakupljanja, odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda sa teritorije Parka prirode "Šargan-Mokra Gora"	-sakupljanje, odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda
Rekonstrukcija putne mreže u oblasti turizma (Potpečka pećina)	-revitalizacija saobraćajne infrastrukture kao podsticaj razvoju turizma
Rekonstrukcija i renoviranje smeštajnih objekata u turizmu (Zlatibor i Bečići)	-renoviranjem i rekonstrukcijom smeštajnih objekata će se podstaći dalji razvoj turizma

Na osnovu pregleda projekata uočava se nastojanje da se reše problemi: upravljanja otpadom, prečišćavanja voda i renoviranja smeštajnih objekata.

O zaštiti životne sredine u oblasti šuma, flore i faune, svako planinsko mesto vodi računa ponaosob. Tako, npr. na planini Tari se realizuje projekat pošumljavanja "Šuma blista šuma peva" kojim će biti ostvarena sadnja 18.000 stabala. Građani i kompanije imaju priliku da tokom realizacije projekta usvoje svoje stablo na Tari.

Da bi se turizam dalje razvijao i svojim razvojem ne ugrožava životnu sredinu potrebno je strateško upravljanje, unapređenje i razvoj turističke infrastrukture i dostizanje održivog razvoja turizma.

Broj posetilaca značajno varira po opštinama Zlatiborskog okruga, kao i na planinskim mestima. Strateška saobraćajna infrastruktura je nedovoljno izgrađena, komunalna infrastruktura je neadekvatna, uključujući pre svega vodovodnu i kanizacionu infrastrukturu i kao takva ugrožava kako razvoj turizma tako i mogućnost zaštite životne sredine i očuvanja prirodnih potencijala. Takođe, potrebno je podstaći razvoj ljudskih resursa, obrazovanje u skladu sa potrebama privrede i potrebama razvoja turizma. Važno mesto u budućim

aktivnostima vezanim za razvoj turizma zauzima i potreba pozicioniranja oblasti kao atraktivne turističke destinacije u regionu i šire.

5.ZAKLJUČAK

Turistička posećenost se povećava na Zlatiboru i Tari pod uticajem prirodne i materijalne komponente. Uz povećanje broja domaćih turista povećava se i broj stranih turista. Zaštita životne sredine je globalni, nacionalni, regionalni i problem svake turističke destinacije ponaosob. Između zaštite životne sredine i razvoja turizma treba da postoji odnos međuzavisnosti i dopunjavanja. U Zlatiborskom okrugu se počelo na vreme razmišljati o važnosti i potrebi očuvanja životne sredine kako zbog čuvanja prirodnih vrednosti tako i zbog napretka turizma i doprobiti lokalnog stanovništva. Daljom zaštitom prirodne sredine i planskim razvojem materijalne sredine, turizam će zadovoljiti potrebe sadašnjih korisnika i svojim obimom će uticati na brži regionalni i privredni razvoj, a u tom pogledu će važno mesto imati planinska mesta Zlatiborskog okruga.

LITERATURA

- [1.] Vujović, S. (2008): Materijalna osnova turizma, Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd
- [2.] Dulčić, A. (2001): Upravljanje razvojem turizma, Mate, Zagreb
- [3.] Unković, S. Zečević, B.(2005):Ekonomika turizma, Ekonomski fakultet, Beograd
- [4.] "Poslovni plan turističke destinacije Zlatibor-Zlatar" (2007), Fakultet za turistički i hotelijerski menadžment, Beograd, (pristup 01.02.2012.godine).[dostupno na <http://www.zlatibor.org.rs/>]
- [5.] Nacionalna strategija održivog razvoja, Vlada RS, (pristup 01.02.2012.godine).[dostupno na www.ekoplan.gov.rs]
- [6.] Zakon o regionalnom razvoju (Sl.glasnik "RS", 51/2009 i 30/2010)
- [7.] Opštine u Srbiji 2010. i 2011.,(pristup 01.02.2012.godine).[dostupno na www.stat.gov.rs/publikacije]
- [8.] Statistički godišnjak, Beograd, 2000.,(pristup 01.02.2012.godine).[dostupno na www.stat.gov.rs/publikacije]
- [9.] Statistički godišnjak, Beograd, 2010., (pristup 01.02.2012.godine).[dostupno na www.stat.gov.rs/publikacije]
- [11.] [http://www.nptara.rs/o nama/ projekti](http://www.nptara.rs/o_nama/projekti)
- [12.] "Analiza socio-ekonomskog razvoja opštine Užice"(2007),(pristup 05.02.2012.godine).[dostupno na [http://www.graduzice.org/documents /preuzmi/studije](http://www.graduzice.org/documents/preuzmi/studije)]